

Nyírbátori Minorita templom

A református templommal azonos rangú és jelentőségű műemlék együttes a minorita templom és a kolostor. A szakirodalomban többször felmerült az a vélemény, hogy a nyírbátori minoriták temploma már a XIV. században megvolt, ez azonban sem hiteles adatokkal, sem a lényegében sértetlenül álló és egységesnek mutatkozó épülettel nem igazolható. Minden adat arra mutat, hogy Báthori István erdélyi vajda volt az építtetője ennek a templomnak is, és mivel 1493-ban oda is temetkezett, a templom akkor készen lehetett. A XVI. század közepén a reformáció terjedésével a katolikus egyház működése megszűnt a városban, és elnéptelenedett a kolostor a templommal együtt. 1587-ben Petraskó vajda kirabolta a templomot és a kolostort is, sőt az épületet fel is gyújtotta. A romos épületegyüttesről az ezt követő 130 évben semmilyen adattal nem rendelkezünk. A feldúlt és elhagyott épületegyüttes a XVIII. század első felében kelt új életre. 1717-ben Erdődy Gábor egri püspök átadta az épületegyüttest a minorita rendnek, amelyet Kelemen Didák székely konventuális minorita vett át.

Az ő irányításával és gróf Károlyi Sándor támogatásával indult meg 1718-ban a szentély ideiglenes befedésével a helyreállítás. 1719-ben a belső udvaron megtalálták a szépen faragott kövekből álló középkori kútat. 1720-ban már a boltozat készítéséről szólnak az iratok. 1722 és 28 között épül fel a hajó barokk boltozata, mégpedig oly módon, mintha gótikus keresztboltozatok barokk átépítése történt volna. A lapos, hármás falpillérek a szentélyben gyámszerűen végződnek. A mai boltozat téglái, amelyek a padláson jól látszanak jóval kisebbek, mint a falak középkori téglái. Lehetséges, hogy a gótikus boltozat helyén, esetleg a használható maradványok bedolgozásával emelték a barokk boltozatot. A templom felszentelésére 1725-ben került sor. 1834-ben tűzvész okozott súlyos károkat az épületegyüttesben. Ekkor pusztult el a torony sisakja, amely a református templom mellett álló harangtoronnyal mutatott rokonságot. A helyreállítás befejezése után már csak lapos lefedést kapott. Az épületegyüttest többször is javították, az egyik legjelentősebb 1957-ben volt. 1974. és 1978. között kerül sor a templom műemléki feltárára és helyreállítására, melynek során megtörtént a templom nyugati falán nyíló, korábban elfalazott gótikus kapu helyreállítása is.

A templomot a "Hit és Egészség" projekt keretében 2010-2011-ben felújították. A homlokzat és a belső falfelület teljes felújítása mellett az épület visszanyerte eredeti, jóval nagyobb tetőszerkezetét, mely teljesen megváltoztatja a templom arányait, más megjelenést kölcsönözve az épületnek. Az oltárok közül a főoltár, Krucsay-oltár és a Pócsi oltár restaurálását végezték el. A templom újjáépítési munkálatai 2011. május 14-én befejeződtek, így már teljes pompájában várja a kedves látogatókat, és az áhitatra vágyókat.

A minorita templom egyhajós, hosszú szentélyű és a szentélyhez észak felől csatlakozó toronnyal ellátott teremtemplom. Mind szerkezetében, mind részleteiben teljesen egységes alkotás. A magasba szökkenő falakat háromosztású, karcsú támpillérek tagolják. Közöttük sorakozik az óriási, csúcsíves ablakok ünnepélyes rendje. A merészen felfelé törő ablakok sodrát a kettős osztósudarak csak fokozzák. A záródásokat változatos rajzú, halhólyag alakú és karéjos kőrácsok ékesítik. A benyomás mozgalmasságát emeli a ferenceseknél szokásos hosszú szentély némi visszaugrása és sokszögű záródása. A sokszög déli oldalán lévő ablakot valószínűleg a barokk főoltár felállításakor falazták be. A szentély záródásához észak felől simul a vastos, négyszögletű torony. Nehéz tömbjét az aránylag kis méretű, jegyszerű kőkeretes, szögletes ablakok alig lazítják fel. Csak a legfelső emelet enyhén csúcsíves ablakai nagyobbak, s ezáltal mindegy uralkodnak a torony hasábján. Ez az általában szokatlan

toronyelhelyezés a ferences építkezések jellemző sajátja.

A nagyméretű, erősen kiégetett téglából emelt falak magas színvonalú építéstechnikáról tanúskodnak. A nyíláskeretek, a remekszép ablakkörácsok és a támpillérek vízvetői viszont kőből készültek. Ezért a falakat eredetileg is vakolták, s így a nemesen faragott kőrészletek még nagyobb hangsúlyt kaptak. A teljesen zárt északi és az erősen fellazított déli fal között átmenetet alkot a nyugati homlokzat egyetlen, széles, csúcsíves ablakával. Alatta nyílt az 1974-ben felfedezett díszes gótikus nyugati bejárat. A belül csúcsíves, kívül meredek számráthátívű, gazdagon tagolt ajtó tengelyét fenn a falhoz simuló keresztvirág hangsúlyozza. A kapuzatot kétoldalt ugyancsak a falhoz simuló egy-egy fiatorony keretezi. Ezt az eredeti bejáratot a XVIII. század közepe táján a homlokzat elé épített, ovális alaprajzú, dél felé eredetileg nyitott, szép barokk előcsarnok emelésekor súlyosan megrongálta a nyílásba helyezett kisebb, egyszerű barokk keret. Az új építmény a régi kapuzatot teljesen eltüntette. Az 1978-ban helyreállított gótikus kapuzat a barokk előcsarnok bizonyos módosításával ismét láthatóvá lett. Az eredeti belsőből csak a hajót a szentélytől elválasztó finoman tagolt, csúcsos diadalív maradt meg.

Az egyszerű építészeti belsőben fokozottan érvényesülnek a formában és színben rendkívül változatos, jó művészi színvonalú, gazdag díszítéssel ellátott oltárok, valamint a szószék. Már első pillantásra feltűnik, hogy a hazai barokk fafaragás e kitűnő emlékei egy műhely egységes terv szerint kialakított alkotásai. Csak a Passióoltár származik más kéztől, de ez is szervesen beleillik a művészi együttesbe. A jellegzetesen megfaragott alakok, de főként a dúsan alkalmazott növényi díszítések a reneszánsz továbbéléséről tanúskodnak. A nyírbátori fafaragványok még erősen a XVII. századi gyakorlatban gyökereznek. Ez különösen a szószék testén feltűnő. Az aránylag világos tagolás, a változatos színezés, a növényi és virág-éktípusok gyakori szerepeltetése olyan jellemző vonások, amelyek a túlhajtottan mozgalmas XVIII. századi művészetben idegenül és régisen hatnak. A csavart oszlopok alkalmazása a Nyírbátorban dolgozó szobrászműhely kedvelt sajátossága. A főoltáron és a két mellékoltáron dúsan hullámzanak az áttört növényi széldíszek, amelyek az oltárépítmények körvonalait festőiesen elmoszák. Ezzel az oldottsággal érdekes ellentétet alkotnak a szilárdan, aránylag kevés mozgalmassággal felépített szobrok, amelyek nemcsak mint önálló alkotások, hanem az oltár szerkezetének gyújtópontjaiként is magukra hívják a figyelmet.

Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett:

A minorita templom nem csupán építészeti jellegzetességei miatt a művészeti tankönyvek állandó szereplője: az 1730-as években Lőcsén és Eperjesen készült oltárai, elsősorban a Passió jeleneteit ábrázoló Krucsay-oltár a hazai barokk templomi művészet legismertebb példái közé tartoznak. A csodálatosan felújított épület nemcsak a város, és a megye, hanem az ország kiemelkedő műemlékeinek csoportjába sorolható.

A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

Nyírbátori Minorita templom, Budapest: Stephaneum, 1925.

Nyírbátor Minorita templom, Budapest: Tájak korok Múzeumok Egyesület, 1998.

Báthori Gábor, Nyírbátor az Európai Unióban. Budapest:Ceba, 2004.

5. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

www.nyirbatorminorita.emecclesia.hu